

The role of criminal intervention in bankruptcy verdictions and collection of bank claims

Mahmoud Salehi¹
Mohammad Rouhani Moghadam^{2*}
Seyed Ibrahim Ghodsi³

Abstract

Ordinary bankruptcy rulings have become a new way for large debtors to getaway from the payment of claims because of supporting aspects.. Although criminal bankruptcy rulings reduce claims, bank claims have not diminished since criminal convictions do not apply to legal entities. This article uses a descriptive-analytical method to examine the rules and its role in increasing claims as a result of fraudulent actions of bank debtors in receiving a bankruptcy order without worrying about receiving a criminal sentence. The result of this article is that by reviewing the existing regulations and differential criminal policy against white-collar crimes compared to the crimes of ordinary people and by using criminal judicial policies such as issuing unanimous votes, a new procedure to prevent criminal bankruptcy crimes can lead to better results in this field.

Keywords: *Bank Debtors, Claims, Legal Bankruptcy, Bankruptcy to Fault, Bankruptcy to Fraud.*

1. Introduction

The purpose of the Bankruptcy Institution in Iranian law is for creditors to receive the largest possible share of their claim in equal proportions, which is achieved through the bankruptcy of the bankrupt and the appointment of a liquidator. The purpose of the inverse legislature and the institution of bankruptcy is to pose a threat to creditors, including banks, and an advantage for debtors to evade debt. Despite the large number of bankruptcy cases in the courts, criminal bankruptcy cases are rarely filed in courts and criminal courts.

1. PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran.

*2. Associate Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran. (Corresponding Author: mmoghadam@chmail.ir)

3. Associate Professor, Department of Law, Mazandaran University, Mazandaran, Iran.

Therefore, coherently around the important issue. Criminal bankruptcy judgments of the criminal court for guilt and fraud are very low for a variety of reasons, including the judiciary's policy of reducing the incarceration of financial offenders, but this does not mean that its delinquency rate is low. They are not reflected in the statistics. It seems that in this section, a distinction should be made between natural and legal persons, because legal entities did not pay attention to the debts arising from their facilities with banks due to the fact that their managers were not sentenced to criminal bankruptcy, and the issuance of bankruptcy votes was due to fault and fraud. Not only does it not have an effect on the collection of the banking network's claims against these people, but it also causes it to swell and shift the claims from the delinquent class to the suspicious class and from the suspicious class to the burned receivables class. Therefore, it is necessary to examine the relationship between bankruptcy and bank claims.

2.Methodology

This article uses a descriptive-analytical method to examine the laws and its role in increasing claims as a result of fraudulent actions of bank debtors in receiving a bankruptcy order without worrying about receiving a criminal sentence.

3.Results and Discussion

The judicial procedure in criminal courts in dealing with bankruptcy cases is different from fault and fraud, and most judges in the country are reluctant to issue such sentences due to the policy of de-judicialization and avoiding imprisonment of debtors in financial crimes. On the other hand, some judges consider the criminal liability of legal entities based on the two theories of the mastermind and the responsibility of the employer, but some other judges in the bankruptcy case according to Article 143 of the Commercial Code only consider civil liability and criminal liability in bankruptcy is the fault and fraud of the person. The businessman is bankrupt, not the managers of the company. Therefore, due to the difference of views and the pervasiveness of bankruptcy claims for bank debtors, bank debtors are trying to evade their debts by resorting to this new and complex tactic, and this has led to the volume of such cases in the courts. Ascending and vertical as well as the state of bankruptcy and its effect on the facilities of the recipient and guarantors and affect each other's rights, so in this study to resolve the issue and examine its dark aspects, the relationship between bankruptcy claims To blame and fraud by fulfilling the obligation of bank debtors and the amount of changes in the claims of banks, its effects and results according to the procedure of the prosecutor's office and criminal and legal courts in dealing with criminals.

4. Conclusion

The role of criminal intervention in bankruptcy rulings and its effects on the collection of bank claims is very small. Because, as it was stated, despite the fact that the legislator has accepted the criminal liability of legal entities in Articles 19, 20 and 143 of the Penal Code of 1392, but as seen in the statistics of judicial decisions, judges still do not believe in this issue. On the other hand, in connection with the issuance of criminal bankruptcy rulings and bank deferred claims, we must make a distinction because natural persons, in order to avoid conviction and bear the punishment of criminal bankruptcy, mainly pay the debts arising from the facilities in any way possible with banks and try to obtain satisfaction. Banks have, therefore, this reduces the claims of banks on them and establishes an inverse relationship (between the issuance of criminal bankruptcy rulings and bank claims). However, due to the fact that managers are not convicted of criminal bankruptcy and its punishment, legal entities did not pay attention to the debts arising from their facilities with banks and issuing criminal bankruptcy votes not only has no effect on the receipt of banking network claims against these people but also causes inflation. Also becomes. Therefore, by reviewing the existing regulations and differential criminal policy against white-collar crimes in comparison with the crimes of ordinary people and by using criminal justice policies such as issuing unanimous votes, a new procedure to prevent criminal bankruptcy crimes can be done in this area. Acted more favorably.

5. Selection of References

- Ashoori , M. (2009), **Criminal Procedure**. Volume 2. Eleventh Edition. Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Ardabili, M. A. (2013), **General Criminal Law**. Volume 1. Tehran: Nashre Mizan Publishing. [In Persian].
- Eskini , R. (2016), **Business Law**. Volume 4. Twenty-first Edition. Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Bazgir, Y. (2007), **Commercial Law Criteria in the Supreme Court**. Second Edition. Tehran: Ganje Danesh Publications. [In Persian].
- Bagheri , M. (2020), "Study of Legal Dimensions of Procrastination of Non-Current Receivables in the Iranian Banking System". **Scientific Quarterly Islamic Economics**. No 80. pp. 217-244. [In Persian].
- Jahed, M. A. and Alizadeh, R. and Posti , M. (2011), "Bankruptcy through fraud and fault from the Commercial Code to the Islamic Penal Code". **Journal of Legal Research**. No 20. pp. 23-44. [In Persian].
- Habibzadeh, M.J. (2010), **Analysis of Fraud and Betrayal Crimes in Iranian Criminal Law**. Second Edition. Tehran: Publication of Dadgostar. [In Persian].

Habibzadeh, M.J. (2017), **Exclusive Criminal Law**. Fifteenth Edition, Tehran: Samt Publications. [In Persian].

Hassani, H. (2020), **Cooperative Law and Commercial Law**. Second Edition. Tehran: Mizan Publishing. [In Persian].

Khaleghi, A. (2020), **Criminal Procedure**. Forty-First Edition. Tehran: Shahr-danesh Publications. [In Persian].

Citation:

Salehi, M, Rouhani Moghadam, M., and Ghodsi, SI (2022 & 2023), "The role of criminal intervention in bankruptcy verdicts and collection of bank claims", **Criminal Law Research**, 13(26), pp. 107-130. DOI:10.22124/jol.2022.20431.2191

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

نقش مداخله کیفری در احکام ورشکستگی و وصول مطالبات بانکی

محمود صالحی^۱

محمد روحانی مقدم^۲

سید ابراهیم قدسی^۳

چکیده

احکام ورشکستگی عادی به علت جنبه‌های حمایتی به‌عنوان راهکاری جدید جهت گریز بدهکاران کلان از پرداخت مطالبات تبدیل شده است. اگرچه آرای ورشکستگی کیفری موجب کاهش مطالبات می‌شود، اما از آنجا که محکومیت کیفری مشمول اشخاص حقوقی نمی‌گردد، مطالبات بانکی کاهش نیافته است. این نوشتار با روش توصیفی تحلیلی ضمن بررسی قوانین و نقش آن در افزایش مطالبات در نتیجه اقدام متقلبانه بدهکاران بانکی در دریافت حکم ورشکستگی بدون نگرانی از دریافت حکم کیفری به نقش مداخله کیفری در احکام ورشکستگی و تأثیر آن در وصول مطالبات می‌پردازد. برآیند نوشتار این است که با بازنگری در مقررات موجود و سیاست جنایی افتراقی در مقابله با جرایم یقه سفیدی در مقایسه با جرایم افراد عادی و با بهره‌گیری از سیاست‌های جنایی قضایی از قبیل صدور آرای وحدت رویه جدید در جهت پیشگیری از جرایم ورشکستگی کیفری، می‌توان در این حوزه مطلوب‌تر عمل نمود.

واژگان کلیدی: بدهکاران بانکی، مطالبات، ورشکستگی حقوقی، ورشکستگی به تقصیر، ورشکستگی به تقلب

۱. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.
۲. دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران (نویسنده مسئول)
۳. دانشیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.

مقدمه

هدف نهاد ورشکستگی در حقوق ایران آن است که طلبکاران بیشترین سهم ممکن از طلب خویش را به نسبت مساوی وصول کنند که این هدف از طریق سلب اختیار ورشکسته و نصب مدیر تصفیه محقق می‌شود، اما چند تفسیر نادرست از مقررات ورشکستگی موجب شده که هدف مقنن وارونه و نهاد ورشکستگی تهدیدی برای طلبکاران از جمله بانکها و مزیتی برای بدهکاران جهت فرار از دین جلوه نماید. باوجود فراوانی پرونده‌های ورشکستگی در محاکم حقوقی، پرونده‌های مربوط به ورشکستگی کیفری به ندرت در دادسراها و محاکم کیفری طرح می‌شوند. بنابراین تاکنون رویه منسجم پیرامون موضوع پراهمیت شکل نگرفته است.

به‌طور کلی احکام ورشکستگی در خصوص مطالبات بانکها به دو صورت صادر می‌شود:

الف) احکام ورشکستگی عادی دادگاه حقوقی: صدور احکام ورشکستگی عادی صادره از محاکم حقوقی همان‌گونه که از آمار و فراوانی آن پیداست به علت جنبه‌های حمایتی که نسبت به ورشکسته دارد از قبیل: توقف عملیات اجرایی بانکها در مقابل آنها، عدم جلب ورشکسته، محاسبه جرمه تأخیر تادیه تسهیلات تا تاریخ توقف و از بین بردن مابقی آن به تاریخ روز، باعث ترغیب بدهکاران به این قبیل آرای گردیده و متعاقباً باعث رشد مطالبات شبکه بانکی می‌گردد و به نوعی صدور آرا با میزان مطالبات رابطه مستقیم دارد.

ب) احکام ورشکستگی کیفری دادگاه کیفری: در آمارهای کیفری تعداد احکام ورشکستگی به تقصیر و تقلب بنا به دلایل متعدد از جمله سیاست‌های دستگاه قضا مبنی بر کاهش زندانیان جرایم مالی بسیار کم است ولی این بدین معنی نیست که نرخ بزهکاری آن پایین است، بلکه عملکرد تجار در این‌گونه جرایم منجر به صدور حکم محکومیت آنان و انعکاس در آمارها نمی‌گردد.

به‌نظرمی‌رسد در این قسمت میان اشخاص حقیقی و حقوقی می‌بایست قائل به تفکیک بود، زیرا اشخاص حقیقی به‌علت جلوگیری از محکومیت و تحمل مجازات ورشکستگی کیفری عمدتاً دیون ناشی از تسهیلات ماخوذه به بانکها را به هر نحو ممکن تادیه نموده و سعی در جلب رضایت بانکها دارند، بنابراین این موضوع باعث کاهش مطالبات بانکها از آنان می‌گردد، فلذا رابطه معکوس بین آنها برقرار است. اما اشخاص حقوقی به‌علت عدم محکومیت مدیران آنها به مجازات ورشکستگی کیفری، به دیون ناشی از تسهیلات خود نزد بانکها توجهی ننموده و صدور آرا ورشکستگی به تقصیر و تقلب نه تنها تأثیری در وصول مطالبات شبکه بانکی نسبت به این افراد ندارد، بلکه باعث تورم آن و جابجایی مطالبات از طبقه معوق به مشکوک الوصول و از طبقه مشکوک الوصول به مطالبات سوخت شده نیز می‌شود. بنابراین بررسی رابطه بین ورشکستگی و مطالبات بانکی ضروری است.

علاوه بر این، تحقیقات صورت گرفته تاکنون در موضوع ورشکستگی به تقصیر و تقلب بوده و در مورد نقش مداخله کفتری و ارتباط آن با ایفای تعهدات بدهکاران بانکی تحقیق مستقلی صورت پذیرفته است و رویکرد مطالعات صورت گرفته در خصوص ورشکستگی به‌عنوان دعوی حقوقی و آثار و نتایج آن نسبت به معاملات تاجر و سایر افراد در ارتباط با او مطرح شده است. به همین دلیل در این مقاله پس از بیان اقسام ورشکستگی به پرسش‌های زیر پاسخ داده خواهد شد: صدور حکم به ورشکستگی کفتری نسبت به بدهکاران بانک‌ها چه تأثیری در میزان مطالبات معوق بانکی خواهد داشت؟ خلاءهای قانونی ورشکستگی کفتری که باعث افزایش میزان مطالبات معوق بانکی شده است، کدامند؟

۱. سیاست جنایی تقنینی جرایم ورشکستگی به تقصیر و تقلب

از جرایم اقتصادی که نقش منفی در جریان اقتصاد و رقابت آزاد تجاری و خدشه وارد نمودن به اعتماد مردم نسبت به کسبه، تاجر و شرکت‌های تجاری دارد، ورشکستگی به تقصیر و تقلب است. این اهمیت و لزوم حفظ جامعه از سوء استفاده اشخاص در قالب فعالیت‌های تجاری و حفظ اطمینان و اعتماد که از اصول روابط تجاری است، موجب شده است که قانون‌گذار مجازات‌های سنگینی برای این جرایم، به خصوص ورشکستگی به تقلب که سوء نیت و قصد تقلب در آن پراست، تعیین نماید. البته از ابتدای قانون‌گذاری در کشور ما (قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴) این اعمال، جرم‌انگاری شده است (معاونت آموزش قوه قضائیه، ۱۳۸۷: ۱۵۵).

سیاست‌های جنایی تقنینی ورشکستگی به تقصیر و تقلب از یک نواختی در طول تاریخ برخوردار نبوده‌اند، به طوری که ما اغلب شاهد سیر صعودی نزولی آن ناشی از بی‌نظمی‌ها، نابسامانی‌ها و پراکندگی‌های مفرط در سیاست‌های جنایی بوده‌ایم، به طوری که گاهی بر رفتارهای مجرمانه تکیه شده و زمانی به شخصیت مجرمانه و گاهی عوامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی نقش تعیین‌کننده‌ای برای گریز از این نابسامانی داشته است، اولین قدم رعایت فنون یا آداب صوری و ماهوی قانون‌گذاری می‌باشد.

در خصوص اهمیت جرایم ورشکستگی به تقلب و تقصیر در کشور لازم است نخست اشاره‌ای به مواد ۲۳۶ و ۲۳۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ داشته باشیم که به جرم‌انگاری و تعیین مجازات این جرایم پرداخته است. مطابق ماده ۲۳۶ «کسانی که در موارد معینه در قانون تجارت به‌عنوان ورشکستگی به تقلب محکوم می‌شوند و همچنین کسانی که همدست آنها محسوبند، مجازات آنها حبس جنایی درجه دو از سه تا پنج سال است» و مطابق ماده ۲۳۷ «مجازات

ورشکسته به تقصیر از سه ماه تا دو سال حبس جنحه‌ای است» (معاونت آموزش قوه قضائیه، ۱۳۸۷:۱۵۵).

این جرم‌انگاری نشان‌دهنده اهمیت این جرایم به لحاظ اخلاقی در سیستم تجاری و اقتصادی و از بین رفتن اعتماد در امور تجاری است. پس از این قانون، قانون تجارت نیز که تا حال حاضر در حال اجراء است، در مواد ۵۴۳ و ۵۴۹ به ورشکستگی به تقصیر و تقلب اشاره نموده است. ماده ۵۴۳ قانون تجارت مجازات ورشکستگی به تقصیر را از نوع جنحه و شش ماه تا سه سال حبس تأدیبی تعیین و ماده ۵۴۹ قانون تجارت نیز مجازات ورشکسته به تقلب را به قانون جزا احاله داده است. البته با توجه به تصویب قوانین جزایی بعدی که معترض بحث مجازات ورشکسته به تقصیر شدند، عملاً ماده ۵۴۹ قانون تجارت نیز نسخ ضمنی شده است (معاونت آموزش قوه قضائیه، ۱۳۸۷:۱۵۶). پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز قانون‌گذار با درک اهمیت این جرایم در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲ به جرم‌انگاری ورشکستگی به تقصیر و تقلب پرداخت. به موجب ماده ۱۱۴ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲، مجازات ورشکسته به تقلب حبس از سه تا پنج سال و طبق ماده ۱۱۵ این قانون، مجازات ورشکسته به تقصیر حبس از سه ماه تا دو سال یا تا ۷۴ ضربه شلاق تعیین شده است.

به هر حال ملاحظه می‌شود که مقام سیاست جنایی تقنینی، ضمن تأکید بر سیاست حبس محور، در مورد ورشکسته به تقلب مجازات قانونی را تشدید نموده و حداقل مجازات حبس را از دو سال به سه سال افزایش داده است. در خصوص ورشکسته به تقصیر نیز قانون تعزیرات اقدام به تعیین مجازات به نحو تخییری بین حبس و شلاق نموده بود (معاونت آموزش قوه قضائیه، ۱۳۸۷:۱۵۶). هرچند مجازات شلاق در جرایم مالی از نظر بسیاری از حقوق‌دانان مناسب نیست، اما از نظر نگارنده باتوجه به روند رو به رشد این جرایم، این قسمت نقطه قوت قانون مزبور بوده و مناسب به نظر می‌رسد.

در تغییرات سال ۱۳۷۵ قانون مجازات اسلامی مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ جایگزین مواد قبلی در خصوص ورشکستگی به تقلب و تقصیر شد. بنابراین با احراز تحقق این جرایم به موجب شرایط مقرر در مواد ۵۴۱ و ۵۴۲ و ۵۴۹ قانون تجارت، مجازات ورشکسته به تقلب طبق ماده ۶۷۰ قانون مجازات اسلامی، حبس از یک تا پنج سال و مجازات ورشکسته به تقصیر طبق ماده ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی شش ماه تا دو سال حبس تعیین شده است. ملاحظه می‌گردد که مقام سیاست جنایی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ به صورت دوگانه عمل نموده است. بدین ترتیب که مجازات ورشکسته به تقلب از سه تا پنج سال حبس در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲ به یک تا پنج

سال حبس تقلیل یافته است و در برابر مجازات ورشکسته به تقصیر به شش ماه تا دو سال حبس افزایش یافته است (معاونت آموزش قوه قضائیه، ۱۳۸۷: ۱۵۶).

در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ نیز مقام سیاست جنایی تقنینی موارد مندرج در قانون قبل را بدون هیچ‌گونه تغییری تکرار کرده است. به نظر می‌رسد اقدامات مقنن از لحاظ اصول سیاست جنایی و جرم‌انگاری قابل توجیه و دفاع نیست. زیرا ورشکسته به تقلب با قصد تقلب اقداماتی را انجام داده و ضمن سوء استفاده از اموال اشخاص و اعتماد و اطمینان افراد عمداً قصد ورود ضرر به طلبکاران و به عبارت ساده‌تر خوردن اموال آنان را دارد.

بنابراین با توجه به این مسایل و تحولات امروزی وسایل تبادل اطلاعات و تجارت الکترونیکی که مجال بیشتری به افراد سودجو برای سوء استفاده با روش‌های جدید و پیشرفته می‌دهد، تقلیل حداقل مجازات این جرم از سه سال حبس به یک سال حبس صحیح نیست. در مقابل ملاحظه می‌گردد که قانون‌گذار در خصوص ورشکسته به تقصیر که معمولاً دارای سوء نیتی نبوده و تخلفات سبک‌تری نسبت به ورشکسته به تقلب داشته، حداقل مجازات را افزایش داده است. حال آنکه اگر لزومی جهت تقلیل مجازات در بین بود، قطعاً عملکرد قانون‌گذار دارای توجیه بیشتری بود. به هر شکل مشخص می‌گردد که سیاست جنایی مقنن ما در برخورد با جرایم ورشکستگی به تقصیر و تقلب کماکان حبس محور بوده و پاسخ‌ها جنبه رسمی و دولتی دارد.

گذشته از مسائل مذکور، سیاست جنایی مقنن در قسمتی نیز قابل تحسین است و آن هم اشاره به بحث اشخاص دخیل در تحقق این جرایم است. واضح است کسانی که به مرتکبین این جرایم به هر نحو مساعدتی نمایند، در قالب مواد ۴۳ و ۷۲۶ قانون مجازات اسلامی به‌عنوان معاون جرم قابل تعقیب و مجازات هستند، ولی تصویب ماده ۶۷۲ قانون مجازات اسلامی در خصوص جرایم مدیر تصفیه به نظر مطلوب و دارای تأثیر مثبت در پیش‌گیری از یک‌سری اعمال و تخلفات خواهد بود.

همچنین از آنجا که بند ۳ ماده ۵۴۹ قانون تجارت، یکی از مواد تحقق ورشکستگی به تقلب را اقدام تاجر ورشکسته مبنی بر از بین بردن قسمتی از دارایی خود به طریق مواضعه یا معاملات صوری، عنوان نموده است، باید قائل به این امر شد که چنانچه چنین مواضعه و تبانی صورت گیرد مشمول ماده ۶۱۱ قانون مجازات اسلامی خواهد بود. (رحمدل، ۱۳۸۳: ۱۶۱) مضافاً در صورتی که اعمال ورشکسته یا هم‌دستان او دارای وصف مجرمانه دیگری نیز باشد، از باب تعدد جرم قابل رسیدگی و مجازات خواهد بود. در قانون تجارت نیز مجازات‌های خاصی برای اشخاصی که به نحوی به تاجر ورشکسته به تقصیر یا تقلب مساعدت نمایند، تعیین شده است.

به نظر می‌رسد به لحاظ رعایت بیشتر اصول مجازات‌ها و تحقق آرمان‌های یک سیاست جنایی مطلوب و هدف‌دار بهتر است مجازات جزای نقدی و شلاق در جرایم ورشکستگی به تقصیر و تقلب، علاوه بر مجازات حبس گنجانده شود تا بازدارندگی بیشتری نسبت به افراد ناکرده بزه و همچنین تکرار جرم داشته باشد. شاید انتقادی که به مجازات‌های موجود در قوانین مربوط به جرایم ورشکستگی کیفری می‌توان گرفت این است که مجازات‌های مزبور صرفاً جنبه فردی داشته و مختص به ورشکسته می‌باشد و چندان تأثیری در راستای احقاق حقوق بستانکاران ندارد. لذا پیشنهاد می‌گردد قانون‌گذار، جنبه حمایتی آرای وحدت رویه شماره ۱۵۵ و ۷۶۳ و ۷۷۸ و ۷۸۹ دیوان عالی کشور را نسبت به افرادی که ورشکستگی کیفری آن‌ها محرز می‌گردد، سلب و صرفاً در مورد ورشکستگی حقوقی اعمال نمایند.

بنابراین روند رو به رشد جرایم ورشکستگی در جامعه نشان‌گر این نکته است که سیاست‌های جنایی تقنینی و رویکردهای سرکوب‌گرانه قانون‌گذار در مقابله با مجرمان مزبور کارگشا نبوده و به نظر می‌رسد قانون‌گذار نیازمند بازنگری در مقررات موجود و یا یک واکنش متفاوت که همان سیاست جنایی افتراقی در مقابله با این‌گونه جرایم خواص و یقه سفیدی در مقایسه با جرایم افراد عادی است، کم‌اینکه می‌توان با بهره‌گیری از سیاست‌های جنایی قضایی از قبیل صدور آرای وحدت رویه جدید و تازه، در جهت پیشگیری از جرایم ورشکستگی کیفری، در این حوزه مطلوب‌تر عمل نمود.

۲. تأثیر اعمال مجازات‌های ورشکستگی کیفری در وقوع جرم ورشکستگی

همان‌گونه که مشهود است ورشکستگی حقوقی به‌علت اینکه جرم محسوب نمی‌گردد فاقد مجازات‌های بازدارنده یا اقدامات تأمینی و تربیتی است، اما در ورشکستگی کیفری این‌گونه نیست و نخست لازم است به‌طور مختصر مشخص گردد مشمول چه مجازات‌هایی می‌گردد. اشخاص محکوم به ورشکستگی کیفری علاوه بر مجازات اصلی، به مجازات تبعی و تکمیلی نیز محکوم می‌گردند، بدین نحو که مجازات اصلی ورشکستگی کیفری مطابق مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی حبس می‌باشد و با توجه به ماده ۱۹ همان قانون مجازات ورشکستگی به تقلب درجه پنج و مجازات ورشکستگی به تقصیر درجه شش است. براساس ماده ۲۳ همان قانون، دادگاه می‌تواند محکومان به مجازات تعزیری درجه شش تا درجه یک را علاوه بر مجازات اصلی به یکی از مجازات‌های تکمیلی نیز محکوم کند. یکی از این مجازات‌های تکمیلی، انتشار حکم محکومیت کیفری در رسانه‌ها است (فضلعلی، ۱۳۹۸: ۷۷).

افزون بر این، محکومیت به تعزیر درجه پنج و بالاتر موجب محرومیت از حقوق اجتماعی (مجازات تبعی) می‌شود. بنابراین هر کس به لحاظ ارتکاب ورشکستگی به تقلب محکوم گردد به مدت دو سال از حقوق اجتماعی از جمله تأسیس اداره یا عضویت در هیأت مدیره یا مدیرعامل شرکت‌های دولتی، تعاونی و خصوصی یا ثبت نام تجاری، انعقاد قرارداد ارفاقی، اعاده حیثیت جزایی، انتصاب سمت قیمومت، پروانه دلالی، انتخاب به‌عنوان مؤسسان یا مدیران مؤسسات بیمه، تصدی اداره امور بانک‌ها به هر عنوان، تصدی به‌عنوان ناشران اوراق بهادار، کارگزاران، بازرگانان، مشاوران سرمایه‌گذاری در سازمان بورس و اوراق بهادار، دریافت کارت بازرگانی محروم می‌شود (فضلعلی، ۱۳۹۸: ۷۹).

در واقع ورشکستگی مجرمانه چنان اهمیتی دارد که قانون‌گذار علاوه بر مجازات‌های تبعی عمومی، محرومیت‌ها و آثار تبعی خاص دیگری نیز در قوانین مختلف برای مرتکبان این دو جرم در نظر گرفته است. حال باید دید اعمال این قبیل مجازات‌ها چه تأثیری در وضعیت ورشکسته و تکرار جرم از سوی وی یا سایرین دارد.

اهداف اصلی کیفر، مبارزه علیه بزهکاری و ایجاد نظم و امنیت در جامعه است (گلدوزیان، ۱۴۰۰: ۹۰). اما یکی از اختصاصی‌ترین اهداف اعمال کیفر و مجازات بر ورشکسته که منجر به کاهش وقوع جرایم در جامعه می‌گردد، علاوه بر جنبه تادیبی و تربیتی آن، ارعاب ورشکسته از مجازات‌های فوق‌الذکر (پیش‌گیری فردی) و ارعاب دیگران (پیش‌گیری عمومی) است.

همچنین باید جنبه بازدارندگی، اصلاح مجرم و جلب رضایت زیان‌دیده را نیز در اعمال کیفر مدنظر داشت. در واقع صدور احکام ورشکستگی کیفری که اعمال مجازات‌های مختص به خود (مجازات اصلی، تبعی و تکمیلی) از جمله مجازات سالب آزادی و محرومیت‌های اجتماعی متعدد را برای تاجر به همراه دارد، خود عامل اصلی کاهش وقوع این قبیل جرایم است. با کاهش وقوع جرایم ورشکستگی بدهکاران، مطالبات بانکی نیز کاهش می‌یابد، زیرا رابطه مستقیم بین وقوع جرایم ورشکستگی، اعمال مجازات‌های کیفری و مطالبات بانکی حاکم است.

۳. بررسی وضعیت احکام ورشکستگی کیفری در رابطه با اشخاص حقوقی

بحث ارتکاب جرم توسط اشخاص حقوقی، از دیرباز در حقوق کیفری از مسائل بحث برانگیز بوده است. قانون‌گذار ایران نیز تا سال ۱۳۹۲ به‌طور کلی به جرم‌انگاری اعمال ارتكابی توسط اشخاص حقوقی نپرداخته بود ولی قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ در ماده ۱۴۳ خود به جرم‌انگاری اعمال ارتكابی توسط شخص حقوقی پرداخته است (رحمدل، ۱۳۹۸: ۵۷). به این اعتبار می‌توان گفت علت

اصلی تحمیل مسئولیت نیابتی به اشخاص، اعم از حقیقی و حقوقی، وظیفه محتوم آنان در اعمال نظارت بر عوامل خود و پیش‌گیری از رخدادهای ناگوار و حوادث تلخ است. حال اگر بین تقصیر این اشخاص در انجام وظایف نظارتی و هدایتی انجام تخلف از سوی نماینده، رابطه سببیت برقرار باشد، از عنصر روانی لازم برای سرزنش شدن برخوردار خواهد بود (رحمدل، ۱۳۹۸: ۵۹).

مشکلی که قانون‌گذار آلمان در زمینه برقراری مسئولیت کیفری برای اشخاص حقوقی با آن مواجه است، بحث عنصر روانی است. اشخاص حقوقی به عنوان موجودی اعتباری نمی‌توانند دارای عنصر روانی باشند، زیرا داشتن عنصر روانی ویژگی ذاتی شخص حقیقی است به این دلیل که عنصر روانی فعل و انفعال ذهنی است و لازمه این امر، قابلیت تفکر است که فقط یک شخص حقیقی می‌تواند چنین قابلیت داشته باشد.

قانون‌گذار ایران این مشکل را با پیش‌بینی عنصر روانی نیابتی حل کرده است. به نظر می‌رسد اطلاق حکم ماده ۱۴۳ و ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی شامل کلیت ماده ۱۴ قانون مزبور است. به عبارتی دیگر اگر مبنای مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی ارتکاب عمل مجرمانه توسط نماینده شخص حقوقی باشد، تفاوتی بین نوع جرم وجود نخواهد داشت. بدین توضیح که عنصر روانی اتخاذ شده توسط شخص حقیقی را به حساب شخص حقوقی می‌گذارند، این اقدام قانونگذار ایران موجه به نظر می‌رسد، زیرا اشخاص حقیقی به عنوان قوه متفکره شخص حقوقی عمل می‌کنند و گرداننده شخص حقوقی هستند. قانون‌گذار به درستی مسئولیت را زمانی متوجه شخص حقوقی دانسته که اشخاص حقیقی به‌عنوان نماینده شخص حقوقی عمل کنند یا فعالیت آن‌ها در راستای منافع شخص حقوقی باشد (رحمدل، ۱۳۹۸: ۷۸).

از طرفی عده‌ای معتقدند با وجود این که ورشکستگی ناظر به تاجر (اعم از شخص حقیقی و حقوقی) است، چنانچه ورشکستگی شرکت ناشی از تقلب یا تقصیر مدیر یا مدیران آن باشد، دادگاه نمی‌تواند مدیر شرکت تجاری را به مجازات ورشکسته به تقلب و تقصیر محکوم نماید، زیرا در قانون تجارت و در قانون مجازات اسلامی سابق مقرراتی در این مورد وجود ندارد، لذا نمی‌توان گفت که مجازات‌های مقرر در مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی در مورد مدیران شرکت تجاری قابل اعمال خواهد بود، زیرا مدیران عمل تجاری را به نمایندگی و به حساب شرکت انجام می‌دهند. بنابراین شخصاً تاجر محسوب نمی‌شوند (رای اصراری شماره ۲۰۵ مورخ ۱۳۴۹/۲/۲۶ دیوان عالی کشور) و در نتیجه نمی‌توان حکم ورشکستگی آنها را صادر نمود (کاویانی، ۱۳۹۶: ۵۱). بنابراین برخی از اعمال مجرمانه مذکور در قانون تجارت صرفاً به اشخاص حقیقی قابل انتساب است و در مورد اشخاص حقوقی مصداق ندارد (کاویانی، ۱۳۹۶: ۶۰).

رویه قضایی نیز با این نظر بیشتر همسو است، زیرا برخی قضات مقررات کیفری ورشکستگی به تقصیر و تقلب را منحصرأً درباره اشخاص حقیقی قابل اجرا می‌دانند و اشخاص حقوقی را به‌طور کلی خارج از شمول این مقررات تلقی می‌نمایند. برای نمونه در پرونده مطروحه در شعبه دوم دادگاه تجدیدنظر استان سمنان در دادنامه شماره ۹۷۰۲۸۱ مورخ ۹۷/۵/۳ عنوان داشته «علی‌رغم آنکه ماده ۴۱۲ قانون تجارت ورشکستگی، تاجر یا شرکت تجاری را مطرح نموده لیکن مواد ۵۴۱ الی ۵۵۰ ورشکستگی به تقصیر و تقلب را صرفاً ناظر به تاجر موضوع ماده ۱ همان قانون دانسته نه شرکت تجاری مندرج در ماده ۲۰ و هرچند مدیران متخلف شرکت ورشکسته برابر ماده ۱۴۳ قانون تجارت، مسئولیت مدنی خواهند داشت لیکن ورشکستگی به تقصیر و تقلب متوجه شخص تاجر ورشکسته است نه مدیران شرکت».

همچنین نمونه دیگر اینکه یکی از شعب بازپرسی دادسرای تهران در قرار نهایی مورخ ۹۴/۶/۲۵ خود آورده است «در خصوص اتهام شرکتی دائر به ورشکستگی کیفری، نظر به این که ماده‌های ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی صرفاً ناظر به اشخاص حقیقی است و نسبت به اشخاص حقوقی خروج موضوعی دارد، لذا به لحاظ فقدان رکن قانونی و جرم نبودن موضوع، به استناد ماده ۲۶۵ ق آدک قرار منع تعقیب صادر می‌شود».

اما با توجه به توضیحاتی که داده شد، این دیدگاه قابل دفاع به نظر نمی‌رسد. در صورتی که این بر خلاف عدالت است و بسیاری از بدهکاران بانکی از طریق ایجاد شرکت‌های کاغذی و عمدتاً شرکت با مسئولیت محدود، تسهیلات کلان از بانک‌ها دریافت و پس از نیل به اهداف خود در زمان بازپرداخت دیون، اقدام به طرح دعوی ورشکستگی می‌نمایند تا از این طریق علاوه بر بهره‌مندی از جنبه حقوقی این نهاد که همان از بین بردن جریمه تأخیر تادیه تسهیلات خود به استناد رای وحدت رویه ۱۵۵ می‌باشد، از جنبه کیفری آن که شامل عدم مجازات مقرر در جرائم ورشکستگی کیفری بوده، منتفع و به سادگی از چنگال عدالت بگریزند.

این موضوع خوش‌بختانه در ماده ۱۰۰۷ لایحه تجارت پیش‌بینی گردیده است: «دادگاه تجاری پس از توقف از پرداخت دین، مدیران شرکت و یا اشخاص دیگری را که مرتکب یکی از اعمال مشروحه زیر شده باشند به محرومیت از حقوق اجتماعی موضوع ماده ۱۰۰۵ این قانون به مدت ۳ تا ۵ سال محکوم خواهد کرد: انجام فعالیت تجاری در جهت منافع شخصی و به نام شخص حقوقی؛ استفاده غیر مجاز از اموال یا اعتبارات شخص حقوقی بر خلاف منافع آن و برای مقاصد خود یا شخص دیگر، هر چند خود نفع در آن نداشته باشد؛ مخدوش کردن، از بین بردن و پنهان کردن اسناد مالی و دفاتر تجاری که به موجب قوانین و مقررات نگهداری آن‌ها الزامی است؛ پنهان کردن یا از میان بردن تمام یا بخشی از اموال شخص حقوقی یا افزایش متقلبانه دیون آن؛

معامله یا فعالیتی که با سوءنیت انجام پذیرد و منجر به توقف از پرداخت دین شده است. دادگاه می‌تواند اشخاص مشمول این ماده را به موجب ماده ۱۰۱۲ لایحه به حبس از ۱ تا ۵ سال و جزای نقدی از صد میلیون ریال تا دو میلیارد ریال یا یکی از آن دو، محکوم نماید. به نظر می‌رسد مواد قانونی فوق، تاحدودی خلاء قانونی در خصوص اشخاص حقوقی را از بین برده و متعاقبا باعث کاهش مطالبات بانک می‌شود.

۴. رابطه صدور احکام ورشکستگی با مطالبات بانکی

بانک‌ها گردش پول در نظام بانکی و اقتصاد کشور را به گردش خون در بدن موجود زنده تشبیه می‌کنند. اگر این تشبیه را بپذیریم، باید مطالبات معوق را به سرطان خون مثال بزنیم که اگر به جان موجود زنده‌ای افتد نجات از آن مشکل است (آقا محمدی، ۱۳۹۹: ۴۴). مطالبات بانکی می‌تواند زیان‌های فراوانی را برای سیستم بانکی در نتیجه سیستم مالی کشور به دنبال داشته باشد. از جمله این مشکلات می‌توان به بلوکه شدن بخش بزرگی از منابع بانکی، کاهش دفعات گردش مطالبات و افزایش دوره وصول مطالبات، کاهش توانایی پاسخ‌گویی به مشتریان و نیز اتلاف منابع واحدهای ذیربط بانکی اشاره کرد (باقری، ۱۳۹۹: ۲۳۲).

علل افزایش مطالبات معوق در یک تقسیم‌بندی مرسوم به علل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی تقسیم می‌شود. عوامل برون‌سازمانی عبارتند از: تصمیم‌گیری‌ها و قوانین و رویه اجرایی دولت، مجلس، قوه قضاییه و تمامی سازمان‌ها و نهادهایی که به هر دلیلی با نظام بانکی سروکار دارند، فاصله نرخ سود بانکی از بهره بازار، نرخ ارز و نوسانات آن، ساختار اقتصاد دولتی و نگاه دستوری به بخش اعتباری، عدم ثبات سیاست‌های مالی و پولی و تغییرات مکرر قوانین و مقررات (باقری، ۱۳۹۹: ۲۳۲). در مجموع می‌توان صدور احکام ورشکستگی را از دو منظر با مطالبات بانک‌ها مقایسه و آثار متفاوت آن را بررسی کرد.

۴.۱. صدور احکام ورشکستگی عادی صادر از دادگاه حقوقی

صدور احکام ورشکستگی عادی صادره از محاکم حقوقی همان‌گونه که از آمار و فراوانی آن پیداست به علت جنبه‌های حمایتی که نسبت به ورشکسته دارد از قبیل توقف عملیات اجرایی بانک‌ها در مقابل آنها، عدم جلب ورشکسته، عدم تعلق جریمه تاخیر تادیه تسهیلات بعد از تاریخ توقف، ابطال قراردادهای بانکی بعد از تاریخ توقف و برخی موارد دیگر عمدتاً باعث ترغیب بدهکاران به این قبیل آرای گردیده و متعاقبا باعث رشد مطالبات شبکه بانکی می‌شود و به نوعی صدور آرا با میزان مطالبات رابطه مستقیم دارد.

۲.۴. صدور احکام ورشکستگی کیفری صادره از دادگاه کیفری

در آمارهای کیفری تعداد احکام ورشکستگی به تقصیر و تقلب بنا به دلایل متعدد از جمله سیاست‌های دستگاه قضا مبنی بر کاهش زندانیان جرایم مالی بسیار کم است ولی این بدین معنی نیست که نرخ بزهکاری آن پایین است، بلکه عمل کرد تجار در این گونه جرایم منجر به صدور حکم محکومیت آنان و انعکاس در آمارها نمی‌گردد.

به نظر می‌رسد در این بخش، میان اشخاص حقیقی و حقوقی باید قائل به تفکیک بود، زیرا اشخاص حقیقی به علت جلوگیری از محکومیت و تحمل مجازات ورشکستگی کیفری عمدتاً دیون ناشی از تسهیلات ماخوذه به بانک‌ها را به هر نحو ممکن تادیه نموده و سعی در جلب رضایت بانک‌ها دارند و این موضوع باعث کاهش مطالبات بانک‌ها از آنان می‌گردد، بنابراین رابطه معکوس بین آن‌ها برقرار است، به گونه‌ای که حسب تحلیل آمارهای استخراجی از مطالبات بانک ملی در چندین استان از جمله تهران، سمنان، مازندران، خراسان شمالی، خراسان جنوبی و گلستان در سال ۱۳۹۹ مشاهده می‌گردد که در اثر صدور ارای ورشکستگی کیفری چندین فقره پرونده بدهکاران بانک ملی در محاکم قضایی، مبلغ ۱۶۷ میلیارد ریال از مطالبات بانک به حیطة وصول درآمده است.

همچنین براساس اطلاعات مستخرجه از کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان سمنان نیز مبلغ ۱۶ میلیارد ریال از مطالبات بانکی در سال ۱۳۹۹ ناشی از احکام ورشکستگی کیفری وصول گردیده است، اما اشخاص حقوقی به علت عدم محکومیت مدیران آن‌ها به مجازات ورشکستگی کیفری، به دیون ناشی از تسهیلات خود نزد بانک‌ها توجهی ننموده و صدور آرای ورشکستگی به تقصیر و تقلب، نه تنها تأثیری در وصول مطالبات شبکه بانکی نسبت به این افراد ندارد، بلکه باعث تورم آن و جابجایی مطالبات از طبقه معوق به مشکوک‌الوصول و از طبقه مشکوک‌الوصول به مطالبات سوخت شده نیز می‌شود. به گونه‌ای که در اثر صدور احکام ورشکستگی عادی اشخاص حقوقی (شامل شرکت‌های واقع در شهرک‌های صنعتی)، نه تنها هیچ‌گونه طلبی در پرونده‌های مطالباتی بدهکاران بانک ملی استان سمنان وصول نگردیده، بلکه مبلغ ۱۲۹ میلیارد ریال به مطالبات بانک ملی در انتهای سال ۱۳۹۹ اضافه و باعث انباشت مطالبات در این قسمت گردیده است.

۵. ایرادات شکلی و ماهوی قوانین حقوقی و کیفری

برخی بدهکاران فرصت طلب با تمسک به اشکالات شکلی و ماهوی قوانین کیفری و استفاده از این ایرادات، باعث عدم صدور احکام ورشکستگی می‌شوند. همچنین این افراد با استفاده از

خلاءهای تقنینی و سوء استفاده از راهکارهای قانونی در قوانین حقوقی نیز باعث می‌گردند ورشکستگان به تقصیر و تقلب، بتوانند حکم ورشکستگی عادی دریافت نمایند. در این قسمت به بررسی این اشکالات می‌پردازیم.

۵.۱. ایرادات حقوقی

۵.۱.۱. ایرادات حقوقی شکلی

۵.۱.۱.۱. عدم اطلاع بستانکاران در دعوی تاجر

مطابق ماده ۴۱۵ قانون تجارت سه گروه می‌توانند توقف تاجر را به دادگاه اعلام کرده و صدور حکم ورشکستگی او را درخواست کنند: خود تاجر، دادستان و طلبکاران. اما زمانی که خود تاجر اقدام به طرح دعوی ورشکستگی می‌نماید عمدتاً بانک‌ها را طرف دعوی خود قرار نمی‌دهد و دعوی را به طرفیت دادستان مطرح می‌نماید و سعی داشته با مخفی نمودن دعوی مزبور و عدم اطلاع بستانکاران خود، بدون هرگونه معترضی با سادگی حکم ورشکستگی را از محکمه اخذ نماید.

در این راستا می‌توان به دادنامه شماره ۹۱۰۳۸۴ مورخ ۱۳۹۱/۸/۲۸ شعبه سوم دادگاه عمومی سمنان در خصوص طرح دعوی ورشکستگی شرکتی به طرفیت بدهکار خرد (کارگران) اشاره نمود و بانک‌ها را به عنوان بستانکار عمده طرف دعوی قرار نداده است. همچنین با حربه‌های دیگری از قبیل طرف دعوی قرار دادن بستانکاران خرد مانند کارگر شرکت، به نوعی دعوی مزبور را قانونی جلوه دهند و یا با تغییر مرکز اصلی شرکت از شهرستان‌ها به کلان شهرها مانند تهران اقدام به طرح دعوی در حوزه قضایی تهران نمایند تا ضمن عدم اطلاع بستانکاران خود در شهرستان‌ها، رای ورشکستگی را به سادگی اخذ نمایند.

همچنین شرکت‌ها با صدور یک فقره چک صوری به احدی از دوستان خود و سپس برگشت زدن چک توسط ثالث، موجب بدهکاری خود به شخص مزبور می‌گردند و فرد مزبور با تبانی بدهکار، اقدام به طرح دعوی ورشکستگی علیه وی می‌نماید.

در پی عدم اطلاع بستانکاران از دعوی مزبور و به تبع آن مهلت یک‌ماهه مقرر در ماده ۵۳۷ قانون تجارت جهت اعتراض به تاریخ توقف را از دست داده و زمانی که بستانکاران از موضوع مطلع شده و به استناد مقررات مربوط به اعتراض ثالث در قاتون آیین دادرسی مدنی (۴۱۷ و ۴۲۰) نسبت به رای ورشکستگی اعتراض می‌نمایند، قضات دادگاه‌ها بدون ورود با ماهیت دعوی، اعتراض ثالث را در مرحله شکلی رد و استدلال می‌نمایند که قانون تجارت قانون خاص

بوده و مقررات قانون آیین دادرسی مدنی عام می‌باشد و یک قانون عام نمی‌تواند قانون خاص را نسخ کند. برای نمونه می‌توان به دادنامه‌های شماره ۹۴۰۳۵۶ مورخ ۱۳۹۴/۴/۲۱ شعبه ۲۳ مجتمع قضایی شهید بهشتی و دادنامه شماره ۹۵۰۵۵۵ مورخ ۱۳۹۵/۴/۲۷ شعبه ۱۸ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در این خصوص اشاره کرد.

۵. ۱. ۱. ۲. کافی نبودن مهلت سه روزه مقرر در ماده ۴۱۳

مهلت سه روزه مقرر در ماده ۴۱۳ را برای تشخیص توقف به‌ویژه شرکت‌های بزرگ کوتاه است و اگر تاجر عذر موجهی برای عدم اعلام ورشکستگی خود ظرف سه روز داشته باشد، نمی‌بایست مجازات گردد و دادگاه باید به جای توجه به مهلت سه روزه، معقول بودن فاصله توقف تا زمان اعلام آن را مورد توجه قرار دهد. به همین جهت در لایحه جدید تجارت، این مهلت به یک ماه افزایش یافته است (ستوده، ۱۳۹۹: ۱۵۶).

۵. ۱. ۲. ایرادات حقوقی از بعد ماهوی

۵. ۱. ۲. ۱. محدود بودن مسئولیت ضامنین به دین

در خصوص مسئولیت ضامنین ورشکسته، عمده قضات بر این عقیده هستند که حدود مسئولیت ضامن، منحصر به دینی است که مضمون عنه به عهده دارد و با توجه به مواد ۴۰۸ و ۴۱۱ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ با اصلاحات بعدی و مفاد رأی وحدت رویه شماره ۱۵۵ مورخ ۱۳۴۷/۲/۱۶ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، طلبکار ورشکسته ولو اینکه ورشکسته ضامن هم معرفی کرده باشد، حق مطالبه خسارت تأخیر تأدیه ایام بعد از تاریخ توقف را از ضامن ورشکسته ندارد. در صورتی که رای وحدت رویه فوق صرفاً ناظر به شخص ورشکسته بوده و چنانچه ضامن تسهیلات گیرنده، تعهد نموده باشد که در هر حال ولو در صورت ورشکستگی مضمون عنه، مطالبات بانکی طلبکار، اعم از اصل و فرع را بپردازد، با توجه به مدلول مواد ۱۰ و ۲۱۹ قانون مدنی، ورشکستگی بدهکار اصلی مانع رجوع بانک طلبکار به ضامن و وثیقه‌گذار برای وصول اصل بدهی و متفرعات آن در حدود تعهد انجام یافته نیست و این فرض، منصرف از ماده ۶۹۱ قانون مدنی است.

برای نمونه می‌توان به دادنامه شماره ۹۴۰۸۷۲ مورخ ۱۳۹۴/۸/۲۴ شعبه پنجم دادگاه تجدیدنظر استان سمنان اشاره کرد که در این راستا دادنامه بدوی صادره از دادگاه دامغان را

نقض و حکم به محکومیت ضامنین به پرداخت کلیه بدهی بانک صرف نظر از تاریخ توقف صادر نموده است.

۵. ۱. ۲. اقدام علیه راهنین ورشکسته

در خصوص راهنین ورشکسته نیز حقوق دانان بر این عقیده هستند که حسب رأی وحدت رویه شماره ۵۶۱ - ۷۰/۳/۲۸ هیأت عمومی دیوان عالی کشور، هرگونه عملیات اجرایی علیه ورشکسته و راهنین در مراجع قضایی و ثبتی و غیره متوقف می‌گردد در صورتی که اقدامات قانونی بستانکاران علیه راهنین ورشکسته ملازمه‌ای با ورشکسته ندارد.

برای نمونه در پرونده‌ای مطروحه در اداره اول اجرای اسناد رسمی تهران به کلاسه ۹۵۰۲۰۲، پس از صدور اجرائیه به استناد سند رهنی بر علیه شرکت و راهن، شرکت مزبور اقدام به اخذ حکم ورشکستگی نموده و خواستار توقف کلیه اقدامات اجرایی ثبت گردیده است، لیکن حسب استعلام به عمل آمده از مستشار اداره تصفیه و امور ورشکستگی تهران، اداره مزبور به موجب نامه شماره ۱۰۰۰/۳۱۳۹۹/۱۵۴ مورخ ۹۵/۱۲/۱۷ اعلام داشته ورشکستگی بدهکار هیچ‌گونه ارتباطی به راهنین و متعاقبا توقف عملیات اجرایی ندارد.

۵. ۱. ۳. عدم شمولیت ماده ۱۴۱ قانون تجارت به ورشکستگی

برخی قضات و کارشناسان رسمی شمولیت ماده ۱۴۱ قانون تجارت را نسبت به تاجر، دلیل اعلام ورشکستگی اعلام می‌کنند، اما این رویه غلط و فرافکنی است زیرا اگر شرکتی مشمول ماده ۱۴۱ ق.ت شود، قانون‌گذار راهکار کاهش سرمایه را پیش روی آنها قرار داده است. همچنین با تجدید ارزیابی شرکت‌ها به راحتی از شمولیت این ماده قانونی خارج شوند.

۵. ۱. ۴. حذف خسارت تأخیر تادیه

چند تفسیر نادرست از مقررات ورشکستگی موجب شده که هدف مقنن وارونه شده و نهاد ورشکستگی تهدیدی برای طلبکاران از جمله بانک‌ها و مزیتی برای بدهکاران جهت فرار از دین جلوه نماید: الف) عقیده غالب این است که از تاریخ توقف، خسارت تأخیر تادیه متوقف می‌شود. به نظر می‌رسد این تفسیر نه برخاسته از قانون تجارت است و نه نشأت یافته از رای وحدت رویه شماره ۱۵۵، خسارت تأخیر تادیه از تاریخ صدور حکم و صرفاً برای تقسیم به نسبت صحیح

سرمایه تاجر میان طلبکاران و نه برائت ذمه تاجر از خسارت متوقف می‌شود و ماده ۵۲۲ قانون آیین دادرسی را نیز نباید مجوز حذف خسارت تاخیر تادیه از تاریخ توقف دانست.

ب) یک برداشت کم و بیش رایج از ماده ۴۲۳ قانون تجارت این است که معاملات تاجر از تاریخ توقف باطل است. علت عدم صحت استنباط مزبور را می‌توان در تقابل با نص ماده ۴۲۳ همان قانون ذکر نمود که استثنائاً معاملات بسیار معدودی را باطل دانسته است، بنابراین تفسیر ماده مزبور نباید به گونه‌ای باشد که موجب فراهم شدن زمینه برای برخی افراد گردد که به طمع سودجویی از بطلان برخی معاملات، درخواست ورشکستگی نمایند.

برای نمونه می‌توان به دادنامه شماره ۹۹۰۱۵۹ مورخ ۱۳۹۹/۳/۱۹ شعبه چهارم دادگاه تجدیدنظر استان خراسان شمالی در خصوص طرح دعوی مدیر تصفیه به قائم مقامی شرکت ورشکسته به طرفیت بانک جهت ابطال سند انتقال اجرایی بانک اشاره نمود که در دعوی حاضر مدیر تصفیه ادعا نموده سند انتقال اجرایی بانک به تاریخ بعد از تاریخ توقف است و قابلیت ابطال دارد.

ج) اغلب فاصله زمانی میان توقف تا صدور حکم نامحدود انگاشته می‌شود و برخی از حقوق‌دانان طولانی بودن این فاصله را مورد انتقاد قرار داده‌اند. این برداشت نادرست نیز طمع زیادی را برانگیخته است، زیرا فعالیت تاجر بروز توقف‌های گذرا بسیار زیاد است، بنابراین کارشناسان باید آخرین توقیفی را که ماندگار و غیرقابل علاج به نظر می‌رسد، ملاک تعیین تاریخ توقف قرار دهند نه اینکه تاریخ چه فعالیت تاجر را بررسی و قدیمی‌ترین توقیف را ملاک قرار دهند (کاویانی، ۱۳۹۶: ۴).

۵. ۲. ایرادات کیفی

۵. ۲. ۱. اختلاف در اعمال مسئولیت کیفری مدیران

برخی قضات معتقدند مدیران متخلف شرکت ورشکسته، برابر ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی صرفاً مسئولیت مدنی دارند و نمی‌توان گفت که مجازات‌های مقرر در مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی در مورد مدیران و نمایندگان شرکت تجارتي قابل اعمال خواهد بود. برای نمونه می‌توان به دادنامه شماره ۹۶۰۱۷۲ مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۵ شعبه ۱۰۱ کیفری بابل اشاره نموده که حکم به برائت متهمان از اتهام انتسابی صادر نموده است.

۵.۲.۲. محدود شدن مصادیق جرم ورشکستگی به تقلب

قانون تجارت در تعیین مصادیق جرم ورشکستگی به تقلب در پنهان کردن یا از میان بردن تمام یا بخشی از اموال را مقید به طرق خاصی مثل مواضعه و معاملات صوری کرده است. همچنین افزایش متقلبانه دیون را فقط به وسیله اسناد یا صورت دارایی و قروض مجرمانه تلقی کرده است بلکه شایسته است پنهان کردن، از میان بردن اموال و افزایش متقلبانه دیون را از هر طریقی که باشد به طور مطلق مجرمانه قلمداد نماید.

۵.۲.۳. محدودیت ناشی از مواد ۵۵۱ و ۵۴۲ قانون تجارت

ارتکاب اعمال مندرج در بند ۱ و ۲ ماده ۵۵۱ قانون تجارت در مورد اشخاصی غیر از اشخاص مزبور، جرم محسوب نمی‌گردد. در بند ۲ ماده ۵۴۲ قانون تجارت وجود رابطه سببیت (بین ورشکستگی و عدم رعایت ماده ۴۱۳) شرط نیست به عبارت ساده‌تر با عدم رعایت ماده ۴۱۳ قانون تجارت جرم مذکور ماده ۵۴۲ محقق خواهد شد، خواه ورشکستگی ناشی از عدم رعایت ماده ۴۱۳ باشد و خواه ناشی از عامل مستقل دیگری باشد که این موضوع منطبق با عدالت نیست.

۵.۲.۴. تعارض لایحه قانون تجارت با مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی

با حذف موارد مشمول ورشکستگی به تقلب و تقصیر مطابق با قانون تجارت از لایحه با این سوال جدی مواجه خواهیم بود که در صورت تصویب و لازم‌الاجرا شدن لایحه جدید دادگاه برای اعمال مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی و برای تفکیک و تشخیص موارد ورشکستگی به تقلب و تقصیر، به کدام قانون یا مرجع لازم‌الاجرا باید مراجعه نماید؟ یا به عبارت ساده‌تر چه کسانی به عنوان ورشکسته به تقلب و تقصیر، موضوع مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ قانون مجازات اسلامی قرار خواهند گرفت؟ لذا با لحاظ ماده ۱۰۲۸ لایحه تجارت جدید نمی‌توان به تعاریف ذکر شده در قانون تجارت برای تشخیص موارد ورشکستگی کیفری استناد نمود، زیرا مطابق با ماده ۱۰۲۸ از تاریخ تصویب لایحه، قانون تجارت نسخ خواهد شد.

اما این سؤال باقی است که آیا با نسخ صریح قانون تجارت و با لازم‌الاجرا شدن لایحه می‌توان نسخ ضمنی مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ ق م ا را پذیرفت؟ موضوعی که پذیرش نسخ ضمنی مواد ۶۷۱ و ۶۷۰ قانون مزبور را با تردید روبرو می‌سازد، عدم حذف این عناوین از متن لایحه جدید است، به عبارت دیگر قانونگذار مقررات جزایی مربوط به ورشکستگی کیفری را از لایحه حذف نموده و

مقررات جزایی جدیدی را در مورد ورشکستگی با دسته‌بندی جدید جایگزین نموده است، در صورتی که این دو عنوان در سایر مقررات مربوطه در متن لایحه باقی مانده است. با بررسی موارد فوق ملاحظه می‌گردد که خلاءهای موجود باعث شده است تا بدهکاران بانکی از طریق وکلای خود با سوء استفاده از قوانین، از انجام تعهدات تجاری خودداری نمایند و این امر وصول مطالبات بانکی را مختل و به تأخیر خواهد انداخت و گاهی در برخی موارد کاملاً از بین می‌برد.

۶. بررسی جدیدترین آرای وحدت رویه

در این قسمت به نقد و بررسی آرای وحدت رویه صادره از سوی دیوان عالی کشور در خصوص موضوعات ورشکستگی در چندسال اخیر پرداخته و میزان تأثیر آرای وحدت رویه جدید در جلوگیری از تشتت آرای و اختلاف نظرهای قضایی و افزایش یا کاهش مطالبات معوق بانکی مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

۱۰۶. مطابق رای وحدت رویه دیوان عالی به شماره ۷۶۳ مورخ ۹۶/۸/۹ هر چند تاجر متقاضی صدور حکم ورشکستگی به حکم ماده ۴۱۳ ق ت باید کلیه دفاتر تجاری و صورت حساب دارایی خود را که متضمن مراتب مذکور در ماده ۴۱۴ ان قانون باشد به دفتر دادگاه تسلیم نماید، لیکن عدم انجام این تکلیف از سوی تاجر باتوجه به ضمانت اجرای تکلیف به شرح مقرر در ماده ۴۳۵ و بند ۲ ماده ۵۴۲ همان قانون مانع از رسیدگی به دعوای او نمی‌باشد (فضلعلی، ۱۳۹۸: ۱۷۷).

در صورتی که به رای صادره این نقد وارد است که دعوی ورشکستگی یک دعوی تخصصی است و کارشناسان رسمی می‌بایست پس از اخذ داده‌های مالی از دفاتر روزنامه، سالیانه و ترازهای مالی شرکت و بررسی هزینه‌ها، درآمد و دارایی، سوده یا زیان حاصله را کشف و متعاقباً تجزیه و تحلیل نمایند تا سرانجام صحت و سقم ادعای مطروحه مبنی بر ورشکستگی، مشخص و تاریخ توقف واقعی نیز احراز گردد.

در صورتی که با نبود دفاتر تجاری به صرف بررسی چند فقره چک یا صدور اجرائیه نمی‌توان ملاک واقعی برای ادعای ورشکستگی افراد در نظر گرفت، زیرا ممکن است تاجر سرمایه تجاریش کمتر از دیون وی باشد، لیکن به وسیله اعتباری که در جامعه دارد، می‌تواند تعهدات تجاری خود را ایفا نماید.

برای نمونه می‌توان به دادنامه شماره ۹۷۰۱۵۷ مورخ ۱۳۹۷/۲/۲۳ شعبه پنجم حقوقی ساری اشاره نموده که در دعوی مزبور، قاضی حکم ورشکستگی را بدون ارجاع پرونده به کارشناس

رسمی دادگستری، صرفاً با اخذ چند فقره استعلام صادر نموده است که با تجدیدنظرخواهی بانک، دادنامه فوق‌الذکر در شعبه ۲۹ دادگاه تجدیدنظر استان مازندران نقض گردیده است.

۲.۶. مطابق رای وحدت رویه دیوان عالی به شماره ۷۸۹ مورخ ۹۹/۴/۳ اعتراض کلیه اشخاص ذینفع به احکام ورشکستگی خارج از مهلت مذکور در ماده ۵۳۷ قانون تجارت (مهلت یک ماهه) قابلیت استماع ندارد. بنابراین اشخاص ذینفع نمی‌توانند هیچ‌گونه اعتراضی را خارج از فرجه مزبور مستنداً به ماده ۴۱۷ ق.آ.د.م نمایند. در صورتی که رای مزبور از نظر نگارنده محل ایراد است، زیرا به علت عدم انعکاس رای ورشکستگی در روزنامه رسمی و سوابق ثبتی شرکت در اداره ثبت شرکت‌ها و همچنین عدم الزامات قانونی مبنی بر طرف دعوی قراردادان همه بستانکاران در دعوی ورشکستگی، امکان دارد احدی از بستانکاران از دعوی مطروحه و متعاقباً رای صادره مطلع نباشد. زیرا درست است که می‌بایست در انجام عملیات تصفیه جهت حفظ حقوق سایر بستانکاران تسریع گردد، اما این موضوع نباید منجر به تضییع حقوق آن دسته از بستانکارانی گردد که از رای صادره به هرنحوی مطلع نگردیده‌اند. همچنین این رای موجب اعتراض بانک‌ها به ریاست قوه قضائیه نیز شده است.

۳.۶. مطابق رای وحدت رویه دیوان عالی به شماره ۷۸۸ مورخ ۹۹/۳/۲۷ طلبکاران ورشکسته حق مطالبه خسارت تأخیر تادیه ایام توقف را از ورشکسته ندارند، زیرا مسئولیت ضامن در هر حال نمی‌تواند بیش از میزان مسئولیت مضمون عنه باشد، بنابراین خسارت تأخیر تادیه از ضامن ورشکسته قابل تادیه نیست.

به نظر می‌رسد رای مزبور نیز مورد انتقاد است، زیرا حالت ورشکستگی قائم به شخص ورشکسته و امورات مالی ایشان است و نمی‌توان این عذر قانونی را به دیگران تسری داد. از طرفی فلسفه وجودی اخذ ضامن در بانک‌ها باتوجه به تضامنی بودن مسئولیت آنان، این نکته است که بانک‌ها بتوانند مطالبات خود را در صورت تعذر تسهیلات گیرنده، به اعتبار ضامنین مأخوذه و معتبر، وصول نمایند در غیر این صورت گرفتن ضامن در تسهیلات بی‌معنا است.

قبل از صدور رای وحدت رویه فوق، رویه قضایی متفاوتی بر محاکم قضایی حاکم بوده بدین نحو که عده‌ای از قضات بر مبنای مفاد نظریه مشورتی صادره از سوی اداره کل حقوقی قوه قضائیه تحت شماره ۷/۹۳/۲۹۹۶ مورخ ۹۳/۱۲/۲ که عنوان می‌دارد «چنانچه ضامن تعهد نموده باشد در هر حال ولو در صورت ورشکستگی مضمون عنه مطالبات بانک اعم از اصل و فرع بپردازد باتوجه به مدلول مواد ۱۰ و ۲۱۹ قانون مدنی، ورشکستگی بدهکار اصلی مانع رجوع به ضامن

نمی‌باشد» حکم محکومیت ضامنین را صادره و عده‌ای دیگر نیز نظریات مشورتی را صرفاً جنبه ارشادی دانسته و رعایت آن را الزام‌آور نمی‌دانند.

در دو پرونده مطالباتی مشابه بانکی در دو استان مختلف (سمنان و خراسان جنوبی)، حکم محکومیت ضامنین به پرداخت کلیه مطالبات بانک به تاریخ روز (علیرغم ورشکستگی بدهکار اصلی) در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۶ صادر گردیده است، اما در مرحله اجرای حکم با صدور رای وحدت رویه جدید، ضامنین اقدام به اعاده دادرسی نموده‌اند که قاضی در پرونده استان خراسان جنوبی اعاده دادرسی ضامنین را پذیرفته و به موجب دادنامه شماره ۹۸۰۸۶۴ مورخ ۹۸/۱۱/۲۸ شعبه سوم دادگاه بیرجند حکم به تعدیل مبلغ محکوم به تاریخ توقف ورشکسته صادر نموده‌اند، اما در پرونده مطروحه در استان سمنان، با دفاعیات به عمل آمده توسط نگارنده، قاضی به موجب دادنامه شماره ۹۹۰۶۰۵ مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۰ شعبه اول دادگاه گرمسار صدور رای وحدت رویه فوق را به عنوان دلیل جدید مطابق با بند ۷ ماده ۴۲۶ قانون آیین دادرسی مدنی قلمداد نمی‌نماید، زیرا دلیل و مدرک جدید می‌بایست در زمان دادرسی موجود لیکن مکتوم باشد نه اینکه در زمان آینده دلیل جدیدی بوجود آید و براین اساس، قرار رد دادخواست اعاده دادرسی صادر نموده که به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۰۲۶۰۷ مورخ ۱۴۰۰/۳/۲ شعبه پنجم دادگاه تجدیدنظر استان سمنان تأیید گردیده است. از طرفی نگارنده معتقد است اثر رای وحدت رویه، در پرونده‌هایی که حکم قطعی آن‌ها صادر گردیده است، عطف به ماسبق نمی‌گردد و نمی‌تواند حکم قطعی سابق الصدور را نقض نماید.

همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد آرای صادره بیشتر جنبه حمایتی به نفع ورشکسته را دارد تا بستانکاران، زیرا علاوه بر اینکه باعث عدم کاهش آمار پرونده‌های ورشکستگی در محاکم قضایی و تحمیل هزینه و اتلاف وقت می‌شود بلکه به حوزه‌های دیگر جامعه اقتصادی از جمله بانک‌ها آسیب می‌رساند و این رویه نه تنها مطالبات را کاهش نخواهد داد، بلکه بر آمار مطالبات معوق بانکی خواهد افزود.

۷. نتیجه‌گیری

ورشکسته‌نمایی برخی بدهکاران بانکی برای فرار از بازپرداخت دیون و تسهیلات ماخوذه، مصداق بارز جرم غیرقابل گذشت است و نظام قضایی باید با برخورد قاطع با این موضوع اجازه ندهد گیرندگان تسهیلات که پول مردم را صرف اموری غیر از تعهداتشان کرده‌اند از پرداخت دیون خود فرار کنند. از طرفی این نوع جرائم که به اقتصاد و وضعیت مالی کشور لطمه وارد می‌کند در زمره جرم اقتصادی قلمداد می‌شود.

باتوجه به مجموع عمل کرد صورت پذیرفته جامعه قضایی در حوزه ورشکستگی، چه از منظر حقوقی مانند صدور آرای وحدت رویه متعدد (مانند عدم تعلق خسارت تأخیر به دین ورشکسته بعد از ایام توقف، عدم امکان طرح دعوی اعتراض ثالث علیه ورشکسته خارج از مهلت یک ماهه توسط بستانکاران، عدم محکومیت ضامنین به بیش از دین ورشکسته ولو تعهد به پرداخت کلیه دیون در هر صورت به عنوان شرط مصرح در قرارداد تسهیلاتی، عدم جلب ورشکسته، رسیدگی به دعوی ورشکستگی تاجر حتی بدون ارائه دفاتر تجاری) و چه از منظر کیفری مانند عدم محکومیت مدیرعامل و اعضاء هیات مدیره به واسطه ورشکستگی به تقصیر یا تقلب شخص حقوقی، مخیر بودن قضات در محکومیت ورشکستگی به تقصیر تاجر به لحاظ عدم رعایت برخی تکالیف قانونی (مانند عدم رعایت مهلت ۳ روز جهت اعلام توقف به محکمه یا عدم داشتن دفاتر تجاری ولو ناشی از سهل انگاری تاجر)، الزام احراز سوء نیت متهمین توسط محاکم در عنصر روانی ولو اینکه جرم ورشکستگی به تقصیر جرم مادی صرف است و سوء نیت در آن مفروض می‌باشد، الزام به ارائه دلایل قوی و متعدد علیه تاجر در محکومیت ورشکستگی به تقلب، عدم تمایل دینفعان (دادستان، بستانکاران، مدیر تصفیه) به طرح شکایت علیه تاجر به اتهام ورشکسته به تقصیر و تقلب بنا به دلایل مطرح شده در بند ۱۰ این مقاله، عدم تمایل قضات به صدور آرای ورشکستگی کیفری به لحاظ سیاست قضازدایی و کاهش آمار زندانیان جرایم مالی و دلایل متعدد دیگر، به نظر می‌رسد سیاست قضایی برای مقابله با این پدیده حقوقی-کیفری و معضل اجتماعی - اقتصادی نه تنها بسیار ضعیف است، بلکه در مواردی کاملاً جنبه حمایتی به نفع ورشکسته دارد. زیرا علاوه بر اینکه باعث عدم کاهش آمار پرونده‌های ورشکستگی در محاکم قضایی و تحمیل هزینه و اتلاف وقت می‌گردد بلکه به حوزه‌های دیگر جامعه اقتصادی از جمله بانک‌ها آسیب می‌رساند. زیرا اقتصاد کشورمان بانک‌محور بوده و بدهکارانی که با ورشکسته‌ها نمایی سعی در فرار از بازپرداخت دیون خود را دارند با بلوکه کردن نقدینگی بانک‌ها و عدم آزادسازی آن، امکان رشد و بهره‌مندی سایر بخش‌های دیگر جامعه از تسهیلات بانکی را جهت تولید و اشتغال نمی‌دهند و عملاً سعی در تخریب اقتصاد کشور دارند.

قانون تجارت در مورد مسئولیت جزایی مدیران شرکت در صورت ورشکستگی شخص حقوقی ساکت است. در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ ماده ۶۷۰ کلمه «کسانی» را به کار برده و این کلمه فقط شامل اشخاص حقیقی می‌گردد نه اشخاص حقوقی، بنابراین مجازات در خصوص مدیران شرکت وجود ندارد.

با توجه به ظرفیت‌های قانونی موجود برای مقابله با جرائم ورشکستگی کیفری می‌تواند موارد سوء استفاده‌های سودجویانه از نهاد ورشکستگی را کاهش دهد، اما به نظر می‌رسد نقش مداخله

کیفری در احکام ورشکستگی و تاثیرات آن در وصول مطالبات بانکی بسیار ناچیز است، زیرا با وجود اینکه قانونگذار در مواد ۱۹۹ و ۲۰ و ۱۴۳ قانون مجازات ۱۳۹۲ مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را پذیرفته، اما همان گونه که در آمار آرای قضایی مشاهده گردیده، قضات همچنان به این موضوع اعتقادی ندارند.

از طرفی در رابطه با صدور احکام ورشکستگی کیفری و مطالبات معوق بانکی می‌بایست قائل به تفکیک باشیم زیرا اشخاص حقیقی به علت جلوگیری از محکومیت و تحمل مجازات ورشکستگی کیفری عمدتاً دیون ناشی از تسهیلات ماخوذه را به هر نحو ممکن نزد بانک‌ها تادیه و سعی در جلب رضایت بانک‌ها دارند، بنابراین این موضوع باعث کاهش مطالبات بانک‌ها از آنان و برقراری رابطه معکوس (بین صدور احکام ورشکستگی کیفری و مطالبات بانکی) می‌گردد. اما اشخاص حقوقی به علت اطلاع از عدم محکومیت مدیران به ورشکستگی کیفری و مجازات آن، به دیون ناشی از تسهیلات خود نزد بانک‌ها توجهی ننموده و صدور آرا ورشکستگی کیفری نه تنها تاثیری نسبت به وصول مطالبات شبکه بانکی نسبت به این افراد ندارد بلکه باعث تورم آن نیز می‌شود. کما اینکه در بررسی و تحلیل آمار ارائه شده از مطالبات بانک ملی استان سمنان در انتهای سال ۱۳۹۹ نیز می‌توان به وضوح به مبالغ وصولی در اثر صدور احکام ورشکستگی کیفری در مقایسه با روند رو به رشد مطالبات در نتیجه صدور احکام ورشکستگی عادی را مشاهده نموده و به خوبی به رابطه این قبیل احکام به مطالبات براساس دیدگاه آماری نیز پی برد.

نکته مثبتی که در لایحه جدید قانون تجارت می‌توان به آن پرداخت این است که قانونگذار برای اعمال مجرمانه، رأساً مجازات تعیین کرده و به قانون مجازات اسلامی اجازه نکرده است. لیکن به نظر می‌رسد با وجود برخی اقدامات مثبت در لایحه جدید، قانونگذار هنوز خلاءهای قانونی را مرتفع ننموده است و بدهکاران با سوء استفاده از قانون و اسفاده از خلاءهای موجود از انجام تعهدات خودداری نموده و بانک را در وصول مطالبات دچار مشکل نموده‌اند.

از لحاظ مسائل سیاست جنایی و ماهوی به نظر می‌رسد برای رعایت بیشتر اصول مجازات‌ها و تحقق آرمان‌های یک سیاست جنایی مطلوب و هدفدار پیشنهاد می‌گردد قانونگذار در طرح اصلاح قانون مجازات اسلامی در سال‌های آینده، مجازات جزای نقدی و شلاق در جرایم ورشکستگی به تقصیر و تقلب، علاوه بر مجازات حبس گنجانده شود تا بازدارندگی بیشتری نسبت به افراد ناکرده بزه و همچنین تکرار جرم داشته باشد. شاید انتقادی که به مجازات‌های موجود در قوانین مربوط به جرایم ورشکستگی کیفری می‌توان گرفت این باشد که مجازات‌های مزبور صرفاً جنبه فردی داشته و مختص به ورشکسته است و چندان تأثیری در راستای احقاق حقوق بستانکاران ندارد. لذا پیشنهاد می‌گردد قانونگذار در تصویب لوایح مربوط به طرح اصلاح

قانون تجارت، جنبه حمایتی آرای وحدت رویه شماره ۱۵۵ و ۷۶۳ و ۷۷۸ و ۷۸۹ دیوان عالی کشور را نسبت به افرادی که ورشکستگی کیفری آن‌ها محرز می‌گردد، سلب و صرفاً در مورد ورشکستگی حقوقی اعمال نمایند.

از منظر شکلی نیز باتوجه به پیچیدگی، اهمیت و حساسیت دعاوی بانکی در زمینه ورشکستگی، پیشنهاد می‌گردد در لایحه قانون آیین دادرسی تجاری، قانون‌گذار دستگاه قضا دادگاه‌های تخصصی برای امور بانکی و امور تجاری ایجاد نمایند. اگرچه وجود دادسرا جرایم پولی بانکی واقع در تهران می‌تواند گام موثری در این زمینه باشد، لیکن قطعاً کافی نبوده و می‌بایست در تمام مراکز استانها دادگاه‌های تخصصی وجود داشته باشد تا آینده خوبی را برای وصول مطالبات شاهد باشیم.

باعنایت به جمیع موارد مطرح شده می‌توان گفت روند رو به رشد جرایم ورشکستگی در جامعه نشان‌گر این نکته است که سیاست‌های جنایی تقنینی و رویکردهای سرکوبگرانه قانون‌گذار در مقابله با مجرمان مزبور کارگشا نبوده و به نظر می‌رسد قانون‌گذار نیازمند بازنگری در مقررات موجود و یا یک واکنش متفاوت که همان سیاست جنایی افتراقی در مقابله با این‌گونه جرایم خواص و یقه سفیدی در مقایسه با جرایم افراد عادی است. کما اینکه می‌توان با بهره‌گیری از سیاست‌های جنایی قضایی از قبیل صدور آرای وحدت رویه جدید و تازه، در جهت پیش‌گیری از جرایم ورشکستگی کیفری، در این حوزه مطلوب‌تر عمل نمود.

منابع

آشوری، محمد (۱۳۸۸)، آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات سمت. آقامحمدی، زهره (۱۳۹۹)، «شناسایی عوامل موثر بر احتمال معوق شدن تسهیلات مشتریان بانک‌ها»، فصلنامه علمی تخصصی پژوهشی در حسابداری و علوم اقتصادی، شماره ۴، صص. ۴۳-۵۴.

اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۲)، حقوق جزای عمومی، جلد اول، تهران: انتشارات نشر میزان. اسکینی، ربیعا (۱۳۹۵)، حقوق تجارت، جلد چهارم، چاپ بیست و یکم، تهران: انتشارات سمت. بازگیر، یدالله (۱۳۸۶)، موازین حقوق تجارت در آراء دیوان عالی کشور، چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.

باقری، محمود (۱۳۹۹)، «بررسی ابعاد حقوقی امهال مطالبات غیرجاری در نظام بانکی ایران»، فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی، شماره ۸۰، صص ۲۱۷-۲۴۴.

- جاهد، محمد علی و رامین علیزاده مهدی پستی (۱۳۹۰)، «ورشکستگی به تقلب و به تقصیر از قانون تجارت تا قانون مجازات اسلامی»، *مجله پژوهش‌های حقوقی*، شماره ۲۰، صص. ۴۴-۲۳.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۶)، *ترمینولوژی حقوق*، جلد پنجم، چاپ هیجدهم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر (۱۳۸۹)، *تحلیل جرایم کلاهبرداری و خیانت در امانت در حقوق کیفری ایران*، چاپ دوم، تهران: نشر دادگستر.
- حبیب‌زاده، محمد جعفر (۱۳۹۶)، *حقوق جزای اختصاصی*، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات سمت.
- حسینی، حسن (۱۳۹۲)، *حقوق تعاون و حقوق تجارت*، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- خالقی، علی (۱۳۹۹)، *آیین دادرسی کیفری*، چاپ چهل و یکم، تهران: انتشارات شهردانش.
- دمرچیلی، محمد (۱۳۹۸)، *قانون تجارت در نظم حقوق کنونی*، چاپ بیست و هفتم، تهران: نشر میثاق عدالت.
- رایجیان اصلی، مهرداد (۱۳۸۱)، «تبیین استراتژی عقب نشینی تجدید دامنه مداخله حقوق جزا»، *مجله حقوقی دادگستری*، شماره ۴۱، صص. ۹۴-۱۱۸.
- رحمدل، منصور (۱۳۹۸)، «مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در نظام کیفری ایران و آلمان»، *پژوهشنامه حقوق کیفری*، شماره ۱، صص. ۵۷-۸۰.
- رحمدل، منصور (۱۳۸۳)، «ورشکستگی به تقلب»، *مجله پژوهش‌های حقوقی*، شماره ۶، صص. ۱۷۳-۱۵۵.
- رحمدل، منصور (۱۳۸۶)، «ورشکستگی به تقصیر»، *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، شماره ۲، صص. ۱۳۸-۱۱۳.
- ستوده تهرانی، حسن (۱۳۹۹)، *حقوق تجارت*، جلد چهارم، چاپ شانزدهم، تهران: نشر دادگستر.
- شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۸۸)، *حقوق کیفری اختصاصی*، جلد دوم، چاپ نهم، تهران: انتشارات مجد.
- عرفانی، محمود (۱۳۸۴)، *حقوق تجارت*، جلد چهارم، چاپ دوم، تهران: انتشارات جنگل.

- عرفانی، محمود (۱۳۶۶)، «ورشکستگی به تقصیر و تقلب»، *مجله دانشکده حقوق دانشگاه تهران*، شماره ۲۳، صص. ۵۳-۳۹.
- علیزاده، رامین (۱۳۹۵)، *ورشکستگی کیفری*، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
- فضلعلی، محمد هادی (۱۳۹۸)، *ورشکستگی به تقصیر و تقلب*، چاپ دوم، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- قائم مقام فرهانی، محمد حسین (۱۳۹۹)، *ورشکستگی و تصفیه*، چاپ دهم، تهران: نشر میزان.
- کاوایی، کوروش (۱۳۹۶)، *نقد آرای ورشکستگی دادگاه عمومی و تجدیدنظر استان تهران*، چاپ اول، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- گلدوزیان، ایرج (۱۴۰۰)، *محشای قانون مجازات اسلامی*، چاپ هشتم، تهران: انتشارات مجد.
- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۹)، *جرایم علیه اموال و مالکیت*، چاپ پنجاه و هشتم، تهران: نشر میزان.
- معاونت آموزش قوه قضائیه (۱۳۸۷)، *سیاست جنایی تقنینی ایران در جرایم اقتصادی*، چاپ اول، تهران: انتشارات جاودانه.
- ولیدی، محمد صالح (۱۳۹۵)، *حقوق جزای اختصاصی*، جلد اول، چاپ دهم، تهران: انتشارات امیر کبیر.

روش استناد به این مقاله:

صالحی، محمود؛ روحانی مقدم، محمد و قدسی، سید ابراهیم (۱۴۰۱)، «نقش مداخله کیفری در احکام ورشکستگی و وصول مطالبات بانکی»، *پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره ۱۳، پیاپی ۲۶، صص. ۱۰۷-۱۳۰. DOI:10.22124/jol.2022.20431.2191

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

